

AMERİKAN FELSEFESİNİN ÖZELLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Celal Türer*

ÖZET

Amerikan felsefesinin ayırt edici bir niteliğini aramak boşunadır. Zira Amerikan felsefesinde tek bir gelenek yoktur ve onu kesin olarak tanımlayacak bir genelleme de mevcut değildir. Göçler dalgasıyla yeni bir hayat ve yeni doğrultularda daimi olarak gelişen Amerikan felsefesi, Amerika sahnesinde ortaya çıkan pek çok yabancı ilhamlarla oluşmuştur. Amerikan düşüncesinin geçmiş ve bu gününe göz attığımızda onun çoğulcu, pragmatik ve taşralı özelliklerini görebiliriz. Bu özellikler Amerikan filozoflarına göre Amerikan felsefesinin dünya felsefesine olan eşsiz katkısını gösterir.

Anahtar sözcükler: Amerikan felsefesi, pragmatizm, çoğulculuk, tecrübe

ABSTRACT

It is uselessness to seek any special character of American philosophy. Because, there is no unitary tradition in American philosophy and also no single generalization can be describe it accurately. American philosophy that has continually been given new life and new directions by waves of immigration, occurs with foreign inspirations in the American scene. An examination of American thought of the past and present shows that it has been pluralistic, pragmatic, and provincial. According to American philosophers these characteristics reflect unique contribution of American philosophy to world philosophy.

Key Words: American philosophy, pragmatism, pluralism, experience.

Amerikan felsefesi, homojen olmayan, nispeten karmaşık bir felsefedir. Zira bu felsefe, düşüncenin niteliği ile ilgili bir dizi girift ve karmaşık fikirler paketini içerir. Nitekim Herbert Scheineder, *The History of American Philosophy*'de şöyle der:

Amerikan Felsefesi göçler dalgasıyla yeni bir hayata ve yeni yönlelere sahip olmuştur. Amerika'da "yerli" gelenek aramak beyhudedir. Zira gelenek, yabancı ilhaklarla karışmıştır; İspanyol fransiskan, Fransız cizvit İngiliz püriten Hollandalı piyetist, İskoç kalvinist, kozmopolit felsefe, Alman aşkıncıları, Rus devrimcileri ve doğu teozofları Amerikan felsefesini oluşturmuşlardır. Politika, ekonomi, teoloji ve metafizik ilkeler Amerikan düşüncesiyle yakından ilgilidir. İnanıyorum ki Amerika'nın kapsamlı tarihi hala yazılmadı. Amerika'daki insanların kültürü hala şekilleniyor. Bu çeşit bir tarih, felsefenin gelecek tarihine çerçeve olacaktır. Zira, Amerikan felsefesinin büyük bir kısmı kamusal işler, popüler kültür ile doğrudan alakalıdır. Böylesi bir yö-

---

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı. cturer@erciyes.edu.tr

112 / Amerikan Felsefesinin Özellikleri

nelim, felsefe tarihi için hazır ve nazırdır. Akademik felsefe, fil dışı kulelerden inmek ve sistemlerini kültürel alanlarla ilişkilendirmek zorundadır.¹

Tarihsel köken itibarıyla pek çok unsurdan oluşan ve çok çeşitli yönleri sahip Amerikan felsefesi, genel olarak Amerikan kültürü, tarihi, politikası ve edebiyatını içerir.² Diğer bir ifadeyle Amerikan felsefesi, Amerika'da ortaya çıkan felsefi düşüncelerin tümünü içerir. Bu felsefede asli bir yönelim aramak beyhudedir. Sözelimi İngiliz empirizmi, Alman idealizmi anlamında asli bir Amerikan felsefesinden söz etmek imkansızdır.³ Amerikan felsefesinde tek bir gelenek yoktur; heterojenliğin, geleneklerin karmaşık ilişkisi vardır. Nitekim bir kimse Amerikan felsefesinin tarihsel kökleri ile (Amerika'ya) göçler arasındaki paralelliği kolayca görebilir.

Amerikan düşüncesi, kabaca a) Sivil savaş öncesi, b) Sivil savaş sonrası dönem olarak sınıflandırılabilir. Ancak bu sınıflama, Amerikan düşüncesinin geçirdiği evrelerin anlaşılmasında aydınlatıcı değildir. Bunun yerine, Bruce Kuklick'in *A History of American Philosophy*'sinde yapmış olduğu ayrımlar bu evrelerin anlaşılmasında daha yararlı görünmektedir. Kuklick, 1720-2000 yılları arasındaki Amerikan felsefesini üç döneme ayırır.

Amerika'daki Spekülatif Düşünce, (1720-1868)

Pragmatizm çağı, (1859-1934)

Profesyonel felsefe, (1912-2000)

Her ne kadar bu ayrımın ilk iki dönemi üzerinde genelde bir mutabakat olsa da 1930'lardan sonraki sınıflandırmalar konusunda genellemeler henüz oluşmamıştır.⁴ Ancak bu genellemelerin olmayışı, Amerikan düşüncesinin özelliklerini anlamada önümüzde duran bir engel niteliğinde değildir.

Kuklick'e göre Spekülatif Düşünce dönemi, Amerika'da filozof olarak tanınan insanların teoloji, felsefe, politika, ahlak ve entelektüel konulardaki düşüncelerini yansıtır. Bu döneme damgasını vuran özellikle *Püriten doktrinidir*. Koloni dönemindeki Püriten doktrini, kültürel ve dini hayatın sembolik formüllendirmelerine derin katkıları ile Amerikan ruhunda kalıcı tortular bırakmıştır. Bu doktrin, geleneğin dinî ve ahlakî zemin üzerinde şekillenmesinde esas tecrübedir. Özellikle Jonathan Edwards, Horace Bushnell ve daha sonra Ralph Waldo Emerson, din ve ahlak eksenindeki bu tecrübenin yayılmasında ve gelişmesinde en tesirli filozoflardır. Bu tecrübe, Thomas

---

¹ Herbert Scheineder, *The History of American Philosophy*, New York, 1963, s. vii-viii.

² Marcus G. Singer, *The Context of American Philosophy*, *American Philosophy*, ed. Marcus G. Singer, Cambridge University Press, 1985, s. 4.

³ John E. Smith, *Receptivity, Change and Relevance; Some Hallmarks of Philosophy in America*, *Two Centuries of Philosophy in America*, ed. Peter Caws, APQ, 1980, s. 185.

⁴ Bkz, John Ryder, *Interpreting America*, Vanderbilt University Press, 1999; Guy W. Stroh, *American Philosophy*, New York, 1968.

Jefferson, Thomas Paine, Samuel Adams, H. David Thoreau ile on dokuzuncu yüzyıl Amerikan politikasına derin bir nitelik kazandırır.⁵

Yine bu dönemde B. Franklin'in ve arkadaşları Amerikan kültürünün pratik/pragmatik özünü şekillendirmeye başlarlar. Amerikan felsefesinin bu özü, sonlu, geçişli, yumuşak huylu karakteri ile sorunları tecrübe zemininde çözme isteklerini temsil eder. Bu dönemde ortaya çıkan Alman orijinli aşkıncı felsefeler, *Yeni Dünyanın* şekillendirilmesinde ve karşılaştığı güçlüklerden kurtulmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Amerikan felsefesinin ikinci dönemi, pek çok filozof tarafından Amerikan Felsefesinin altın çağı, Amerikan medeniyetinin kültürel ürünlerini ortaya koyduğu dönem olarak nitelendirilir.⁶ Bu akademik dönem, çok renkli bir mozaik temsil eder. Amerikan sahnesinde yansıyan bu görüşler, aralarında farklılıklar olsa da çoğu kez eleştirel fakat ayırt edici biçimde çoğulcu, iyileştirici ve dünyevîdir.⁷ Bu dönem, felsefeye Amerika'nın hediyesi olarak kabul edilir.⁸ Bu dönemin düşüncesini şekillendiren unsurlar, Darwin'in tesiri, yeni Üniversite sistemi, İncil'in eleştirisi, endüstri ve bu dönemde ortaya çıkan sosyal problemlerdir. Örneğin Josiah Royce'un (pragmatik) idealizmi, bu dönemdeki meselelere çözüm arayışını temsil eder. Aynı şekilde pragmatizm de bu meselelere Amerikan düşüncesinin en özgün cevabı olarak kabul edilir. 1870'lerde ortaya konulan pragmatizmin kurucusu Charles S. Peirce, bu akımı yayan ve meşhur eden William James'tir. John Dewey ise, Amerikan pragmatizmini en yüksek (ve en incelikli) seviyesine ulaştırmıştır.

Amerikan felsefesi, "pragmatizm" terimiyle yanlış anlaşılmalıdır. Peirce, James, Dewey dar anlamda pragmatist değil; tecrübe filozofları yani tecrübe akışının teşhisçisi olarak anlaşılmalıdırlar. Zira pragmatistler, gözlerini dünyadaki hayatımızın sorunsal karakterine diken ve fikirlerde dolaşmaya girişen filozoflardır. Bu yüzden pragmatizm, tek bir yöntemin sınırları içinde kalmayan bir yöntemdir.⁹ Nitekim James'in, Royce'un, Dewey'in, Peirce'ün pragmatizmleri ismen bir olsa da yöntem olarak birbirinden farklıdır.

Amerikan felsefesinin üçüncü döneminde, Amerikan düşüncesinin mesleki çevrelerde dünya çapında önem kazandığı dönemdir. Bu dönemde, bilginin tecrübi zeminlerde rafine epistemolojik eleştirileri yapılmıştır. R. Carnap, H. Reichenbach ve Thomas Kuhn'un bilimin nesnellğine, C.I.Lewis, Nelson Goodman, Willard Quine,

⁵ John McDermott, *The Culture of Experience*, New York, 1976, s. 184

⁶ Cornell West, *The American Evasion of Philosophy*, The University of Wisconsin Press, 1989, s. 4.

⁷ John E. Smith *The Spirit of American Philosophy*, New York, 1963, s. 187-214.

⁸ Bruce Kuklick, *A History of American Philosophy*, New York, 2001, s. 177.

⁹ John McDermott, *Streams of Experience*, The University of Massachusetts Press, 1986, s. 105; 127-128.

114 / Amerikan Felsefesinin Özellikleri

J.L.Austin, G. Ryle'in epistemolojiye, R. Bernstein, N. Rescher, H. Putnam, D. Davidson ve R. Rorty'nin yeni-pragmatizme dair çalışmaları yirminci yüzyıl düşüncesine önemli katkılar sağlamıştır.¹⁰

Anlaşılabileceği üzere Amerikan düşüncesinin geçirdiği bu evreler, Amerikan düşüncesinin tarihi şartlar ve *Amerikan tecrübesiyle* oluştuğunu gösterir. Amerikan felsefesi tamlamasında birinci kelime, sadece coğrafi çağrışımı temsil eder Eğer felsefe, kavramlardan oluşuyorsa Amerikan felsefesinde temel kavram, 'Amerikalılıktır.' Bu anlamda *Amerikalılık*, düşünceyi taleplerle şekillenen, üretici ve kültürel çevreyle ilgili bir faaliyet kılma girişimidir; Amerikalılar, spekülasyon meseleleriyle uğraşmaya gereksinim duymazlar. Singer'e göre Amerikan felsefesi, eşsiz değildir; ama hiç bir felsefe de Amerikan felsefesi gibi değildir.¹¹ Amerikan felsefesi bir kültür felsefesi, medeniyet felsefesidir. Nitekim Amerikan felsefesinin en önemli niteliği, kültür tarafından yaşatılan tecrübe niteliğinin yaratıcı bir gelecek ve yaşama kabiliyeti için uygun olduğu yani, Amerikan *hayat formunun* geleceğe bir paradigma olabileceği iddiasıdır.

Peki Amerikalılar, felsefe ile kültür arasında ne gibi bir ilişki görmüşlerdir. Amerikalı filozoflara göre kültür felsefesinin ilk meselesi, felsefenin kültür ile nasıl alakalı olduğudur. Bu anlamda Amerikan felsefesi bir entelektüel tarih değil; fikirlerin anlam zemin ve uzanımlarının geçerliliğinin keşfidir. Bu keşif için girişim kolay ama sonuç elde etmek zordur.

Kültürel genellemeler, elbette belirli bir araştırma eylemini ve niteliği etkileyen önermelerle oluşur. Sözelimi İspanyolların ırkıyla övünen, yürekli insanlar oluşu; Belçikalıların kurallara uyan, ferdiyeti ön plana çıkaran muhafazakarlığı; Hollandalıların ciddi çalışkan ve temiz oluşu; Finlilerin sarı saçlı, şair ruhlu oluşları bu genellemelerden bazılarını işaret eder. Peki kültürel genellemelerin mantığı nedir? Bu konuda söylenebilecek en basit söz, bunların gündelik olgusal genellemelere dayanmasıdır. Kültürde "tüm Ruslar x" tir önermesi kurulamaz. Çünkü "x, y'dir" şeklinde evrensel önermeler mümkün değildir. Bu önermeler, ancak tasviri ve genelleme şeklindedir. Bu yüzden evrensel önermelerin yapıldığı teknik felsefe, ulusa ait değildir.

Ulusal kültür hakkında yapılacak genellemelerin de bir kaç dışında genelde noksan ve hatalı olacağı kabul edilmelidir. Zira algılayanın yargıları her ne kadar yaratıcı olsa da çoğu kez dardır. Bu durum, Amerika'nın karmaşık ve geniş kültürü için özellikle doğru bir yorumdur. Bununla beraber kültürler çoğunlukla bu genellemelerle yaşarlar zira bu genellemeler tarihin akışını yansıtan imajların oluşturduğu eklentilerdir. Bir çok durumda genellemelerin kaynağındaki olgu yetersiz olsa da genellemenin

---

¹⁰ Bruce Kuklick, s. 199-281. (Bu döneme, sözelimi Noam Chomsky, S. Kripke gibi ilave edilebilecek pek çok filozofun mevcut olduğunun farkındayım. C. Türer)

¹¹ Marcus G. Singer, s. 6.

gücü tecrübî desteği sağlar. Kültürel genellemelerde anahtar sözcük "tipik olarak" sözcüğüdür. Bu nedenle ülke karakterine ait genellemeler, kültür genellemeleridir. Felsefenin kültürü ifade etmesi, bu özellikleri belirtmesidir. Bununla beraber bu özelliklerin belirlenmesinde felsefe, kültürün değişimi ve gelişimi için rasyonellik ve sıçrama tahtası sağlar. Bu yüzden felsefe, ulusun karakterinin ifadesidir. Bu noktada iki felsefenin bir arada oluşu, onların tutarsızlığını ifade etmez. İki tipin ifade edildiği ulus karakteri nasıl tutarlı ise sözgelimi transandantalizm ve pragmatizm gibi iki felsefenin de bir arada olması onların tutarsızlığına işaret etmez.

Amerikan felsefesi ferdin hayatında görülen, hissedilen, mizacını keşfeden iki görünüme sahiptir. Bunlardan ilki şahsî oluşu, diğeri de ulusal oluşudur. Onun şahsî oluşu, her zaman ve her şartta bireyselliğe vurgu yaparak düşüncenin merkezine insanı yerleştirmesidir. Bu özelliğin, tek başına Amerikan düşüncesi için ayırt edici görünüme sahip olmadığı ileri sürülebilir. Ancak bu görünümü diğer görünüm olan 'ulusal oluş' ile beraber düşünmek gerekir. Sözgelimi Amerikan felsefesinin plüralist yapısı hem şahsa hem de ulusa özgün oluşu ile yepyeni bir biçim kazanmıştır.

Amerikan felsefesi, yapı, nizam, birlik yerine süreç ve çokluk metaforlarıyla gelişmiştir. Elbette bu iddia, "yepyeni" karşısında "tamamıyla eski" geleneksel tartışmasına dönüşmemelidir; benzerlikler mevcuttur ancak bir bütün olarak yepyeni bir insan durumu mevcuttur. Amerikan felsefesindeki yeniliklerden ilki, Amerika'nın yerleştiği yerin farklılığıdır. İkincisi ise çağdaş ve gelecek durumların analiz edileceği yeni durumlardır. Teoriler, bu yeni durumlarda işlememiş, bunun yerine bağlamlar yeni ölçütler olarak inşa edilmiş, yeni durumların zenginliği, yeni kaynaklar ve yeni değerlendirme olanaklarını oluşturmuştur. Bu bağlamda Amerika'nın on altıncı yüzyıl Avrupa'sının yeniden yapılandırıcı tecrübelerinin üzerinde ve ona karşı geliştiğini ileri sürülebilir.

Amerikan düşüncesinin en verimli yeniliği, iklimi, ürünü, mineralleri değil, araştırma modundaki değişim, diğer bir deyişle yeni bilgi anlayışıdır.¹² McDermott'a göre her nesil tecrübeyi kullanarak kendi durumları ve olaylarıyla ilgili bir dil geliştirirler. Fakat sadece Amerikan felsefesi tecrübenin anlamındaki değişimi başarmıştır. Amerikan bilincindeki gelişme "tecrübenin tecrübesinden" "tecrübe" kavramına ve nihayetinde Dewey'de kültürel ve felsefî bakış açısı olan "tecrübe yöntemine" dönüşmüştür. Ortaya çıkan felsefe, imkanların her yerde, yeniliğin tabiatıta genel olarak yayıldığı umulmayan bir felsefedir. Bu felsefede ne özel bilenler sınıfı ne de Amerika'nın aşkı için doğrular vardır. Tecrübe, her yerde herkes için mevcut; tüm fikirler pazarlara

---

¹² J. McDermott, *The Culture of Experience*, s. 5-6; 9.

116 / Amerikan Felsefesinin Özellikleri

çıkıştır. Olması gereken ile olan arasında keskin ayırım yoktur ve eylem için farz edilen nedenler eylemlerin kendisinden daha az önemli değildir. Bu felsefe, büyüme ve yayılma ile özdeşleştirilen gelişmenin apaçık olduğunu, öğrenme ve eylemin daimi olduğunu vurgular.¹³ Bu yüzden Amerikan felsefesi, ürettiği cevaplarla eşsiz bir alternatifini sembolize eder. Avrupa düşüncesinden farklı olarak cevaplar üreten Amerikan düşüncesi, ürettiği meseleleri radikal olarak insanileştirme noktasıyla, kainatın anlamını keşfetme seviyesine yeni bir anlam kazandırır.

Bununla beraber Amerikan felsefesi *bu anlam faaliyetinde* objektif ve kesinliğin olabileceği iddiasında bulunmaz. Zira bir kültür, sadece kendisi iç yapısını oluşturur ve bu yapıyla problemlere cevap verir. Bu bağlamda Amerikan tecrübesinin vere (bile)ceği cevaplar, gelişmenin en yüksek seviyede gerçekleşmesi için ancak sağlam bir çerçeveye oluşturabilir. Bu yüzden McDermott'a göre Yunan kültürü nasıl Avrupa kültürünü oluşturmada keskin rol oynayan felsefi metaforların aleti idiye Amerikan kültürü de yeni jeo-politik insanın oluşmasında felsefi bir metafor olabilir.¹⁴

Amerikan felsefesi, tüm durumlarda hayatın pratik karakterine öncelik verir; Batı kültürü, kendi söylem modunda olayların diline teorik cevaplardan oluşan bir tavır sergilerken, Amerikan felsefesi hayat ve toplumun önceliklerini, *gerçek problemleri* esas alır.¹⁵ İngiliz filozof C. D. Board, bu durumu "tüm iyi hatalar, Amerika'ya gitti" diyerek ifade etmiştir.¹⁶

Amerikan felsefesinin belki de en aşikar görünümü çoğulcu oluşudur. Çoğulculuk, Amerika'nın tarihsel şartlarından kaynaklanan en önemli unsurdur. Çoğulculuk, insan durumunun olumlu bir karakteridir ve düşünceye bir hediyedir. Bu yüzden Amerikan felsefesinin çeşitli merkezleri vardır. En önemli merkez ise hayatın ta kendisidir. Ferdietçilik, bu çoğulculuğun temelindedir.

Amerikan felsefesi göçlerin doğal sonucu olarak taşralıdır. Taşralılık, soylu, asil, yerli karşısında bir ezilmişlik hali değil; aksine gelecek için örnek olabilecek yeni bir durumdur. Taşralılığın düşüncede anlamı ise oldukça çarpıcıdır. Bunun anlamı, hayat içindeki komplekslerin, ön yargıların olmamasıdır. Bu yüzden Amerikan felsefesi, her konuda hiçbir zaman önyargılı bir tavır tanınmaz.

Amerikan felsefesi, hayatı karmaşık bir süreç olarak değerlendirir. Hayat, hazır çözümlerin, reçetelerin sunulduğu bir süreç değil; aksine çabalamanın, daima girişimlerin mevcut olduğu bir süreçtir. Evrim düşüncesi, hayat mücadelesi bu sürecin en temel görünümüdür. Değişim, bu sürecin kaçınılmaz koşuludur. Zira değişme, varoluşun nihai gerçeği ve asli niteliğidir. Amerikan felsefesinin bu görünümünü öncülerin

---

¹³ John E. Smith, *Themes in American Philosophy*, New York, 1970, s. 122.

¹⁴ J. McDermott, *The Culture of Experience*, s. 9-10.

¹⁵ John E. Smith, *The Spirit of American Philosophy*, 193.

¹⁶ Marcus G. Singer, s. 6.

serüvenci ruhu ile paralellik arz eder. Amerikan felsefesi öyle coşkuludur ki, düşünce- nin merkezine ölümden ziyade hayatı koymayı önerir

Nihayetinde Amerikan felsefesi nihâf anlamın olmadığına ısrar eder. Bunun anlamı, arayışın devam etmesi, zihin açıklığıdır. Çabalar ve girişim devam edecektir. Amerikan felsefesi, arayışın mücadelelerle süslendiğini ve bu arayışta/yolculukta bizim için sadece çabalamanın var olduğunu, *diğerinin* bizim işimiz olmadığını hatırlatır. Bununla beraber Amerikan felsefesine göre insanî durum için uzlaştırıcı veya iyileştirici imkanlar daima mevcuttur.

Yapısı itibariyle kaotik ve değişik manzaralara sahip Amerikan felsefesinin özelliklerini başka açılardan da ortaya koymak mümkündür. Ama esas olan Amerikan düşüncesinde felsefenin, kültür ve toplum hakkında daima bir şey söylemesi gerektiğidir. Zira felsefe, nefret ettiren filozofların tartışmaları değil; "sizin rüyanızdan daha fazlası mevcut olan" girişimdir. Eğer felsefe, "hikmet sevgisi" olarak tanıtılırsa, Amerikan felsefesi insan kainat hakkındaki sürekli eleştirel düşüncedir. Amerikan felsefesinde resmi felsefe yoktur; keşfedici ruh vardır.¹⁷ Bu felsefede hazır çözümler yerine inançlarla ilgili daimi ve eleştirel araştırmalar vardır. Nitekim Sidney Hook şöyle der:

Amerikanın resmi felsefesi, iyi bir argüman ve ikna edici bir kanıt haricinde herhangi bir otoritesinin olmamasıdır.¹⁸

Aynı şekilde Amerikan felsefecileri arasındaki daimi anlaşmazlık, felsefenin arayışta oluşunu gösterir. Bu yüzden Amerikan felsefecileri tasvir edilirken "editör eğilimli olmayan," "işte tatil elbiseleriyle çalışan" şekliyle tanımlanırlar.

Amerikan felsefesi, meselelere tarihsel açıdan bakabilmeyi, çağın ruhuna ve zamanına hakim olmayı amaçlar. Bu yüzden Amerikan felsefesi, geleneğini korumaktan çok çağımızın önemli problemleriyle yüzleşmek, tarihi vasıtaları çoğaltarak günümüz durumlarını anlamak ve bu meselelere dair çözümler bulmayı hedefler. Bununla beraber, Amerikan felsefesi karşılaştığımız tecrübelerin daha karmaşık olacağını, en iyi stratejinin kozmik ufuklarımızı yeni düşüncelere açmak, bağlam değişmelerine dikkat etmek olacağını bize haber verir. Bu noktada günümüzde bir endüstri haline gelen Amerikan felsefesi¹⁹ karmaşık, çoğulcu ve geçişli yapısıyla yeni zenginliklere yol açabileceğini daima önerir.

Bu noktada bir soru geriye kalır. Peki, Amerikan felsefesini yapan kimlerdir veya kimler Amerikan filozoflarıdır? Bu soruya verilen cevap hususunda felsefe tarihçileri arasında mutabakat vardır. Cevap şudur: Filozof, "arayışta olan bilge" anlamındaysa,

¹⁷ Sheldon P. Peterfreund, *An Introduction to American Philosophy*, New York, 1959, s. 1.

¹⁸ Sidney Hook, *Philosophers at Work*, New York, 1956, s. 13.

¹⁹ Nicholas Rescher, "American Philosophy", *Review of Metaphysics*, 1993, 717-745.

118 / Amerikan Felsefesinin Özellikleri

yaratıcı yaşamının çoğunu Amerika'da geçiren Amerika'ya ve Amerikan enstitülerine katkıda bulunan herkes Amerikan filozofudur.²⁰ Sözelimi, A. N. Whitehead Amerika'ya geldiğinde 63 yaşındadır ve ömrünün son 23 senesini Amerika'da geçirir. Hatta Whitehead, Amerika'ya gelmeden önceden mantıkçı ve matematikçi iken felsefeyle uğraşısı Amerika'ya geldikten sonra başlamıştır. G. Santayana, bir İspanyol idi. Bir müddet İspanya'da yaşadıkten sonra Amerika'ya dönmüş ve Amerikan felsefesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Aynı şekilde R. Carnap, Nazi baskısından ömrünün sonlarına doğru Amerika'ya göçen filozoftur. Ama düşüncesi, Amerika'ya göç ettikten sonra diğer pozitivistlerin düşüncelerinden ayırt edici bir şekilde değişmiştir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Amerikan felsefesinin 300 yıllık bir dönem içinde ayırıcı niteliği, ulusal tarihi gelişmelerle şekillendiği ve hala şekillenmekte oluşudur. Amerikan felsefesine dair değerlendirmelerin devam edeceği muhakkaktır. Ancak bize düşen bu felsefeden haberdar olmak, onun ortaya koyduğu imkanları anlamaktır. Zira diğerinin farkına varmak düşünce dünyamıza elbette yeni boyutlar katacaktır. Bu noktanın önemini vurgulamada Sidney Hook'un bir sözünü aktarmak yerinde olacaktır:

Amerika, düşünsel anlamda hala keşfedilememiş bir kıtadır.²¹

---

²⁰ Marcus. G. Singer, s. 18.

²¹ Sidney Hook, *Philosophers at Work*, New York, 1956, s. 15.